

Seminar za mentorje **KOŠARA – IZDELEK SLOVENSKEGA PLETARSTVA**

Zakaj seminar za mentorje

V Društvu katoliških pedagogov Slovenije (DKPS) smo 10. 12. 2021 izvedli seminar za učitelje in učiteljice različnih učnih predmetov v osnovnih šolah. S tem smo želeli spodbuditi strokovne delavce v osnovnih šolah, ter preko njih učence, k sodelovanju na 4. mednarodni konferenci Vzgoja za ljubezen do domovine in države, ki bo tokrat v središče postavila materialno, družbeno in duhovno kulturno dediščino. Tudi tisti del dediščine, ki se povezuje z izdelovanjem tradicionalnih izdelkov, kar je bilo nekoč bolj prisotno v vsakdanjem življenju naših ljudi, danes pa počasi tone v pozabo.

V DKPS menimo, da je potrebna dodatna spodbuda za oživljanje zavesti med mladimi o vrednoti ohranjanja kulturne dediščine.

V sodelovanju z znanim slovenskim etnologom dr. Janezom Bogatajem smo pripravili strokovni program za motivacijo in usposabljanje mentorjev, s posebnim poudarkom na pletarstvu.

Ta dejavnost nas usmerja k razmišljanju o različnih področjih življenja in o vsebinah, ki so povezane s cilji, opredeljenimi v različnih učnih predmetih; od tehnike, likovne (estetske) vzgoje, naravoslovnih predmetov – ekologije, fizike, matematike, geografije, biologije, in seveda družboslovja – domovinske vzgoje, zgodovine, slovenščine in tujih jezikov. Dejavnost je zelo povezana z življenjem, ki je celovito, kompleksno in povezano z naravo.

Poudarki programa seminarja

V prvem delu programa je dr. Bogataj podal zgodovinski pregled pletarske dejavnosti na Slovenskem in v širšem evropskem prostoru, ki je bil nekoč (tudi danes) v političnem in gospodarskem smislu skozi stoletja tesno povezan. Zaskrbljujoče je dejstvo, da smo v Sloveniji na tem področju v velikem zaostanku za državami, ki so to tradicijo – pletarstvo – znale uspešno vključiti v sodobno življenje ter tehnološki napredek vključile v izdelavo pletarskih izdelkov. V Sloveniji smo na tem področju obstali pri zgodovinskih izvedbah, tehnološko pa smo zelo malo napredovali. Nekoč smo pogosto slišali izjave: »Če se ne boš učil, boš moral doma plesti košare ...«. Čas je, da bi začeli govoriti bolj spodbudno: »Obvladaj računalnik, da si boš pomagal pri pletarstvu, pri ...«, skratka pri sodobnem izdelovanju izdelkov, ki imajo svoje korenine v naši zgodovini in tradiciji. To bi morali znati bolj primerno umestiti v sodobno življenje in okolje; tudi zato, ker je to ekološko in trajnostno.

V nekaterih državah so se že uspešno specializirali na izdelovanje določenih pol izdelkov, pomembnih za rokodelstvo. Tako so se npr. v Argentini specializirali za izdelovanje, obdelavo šibja za pletenje ter ta izdelek izvažajo. Zanimivo!

V času razsvetljenstva v Avstro-ogrski državni skupnosti, katere del smo bili tudi mi, so ugotovili, da rokodelstvo ne prinaša dobrobiti le posameznim rokodelcem, ampak tudi državi. To je bil razlog, da so to produkcijo spodbujali, saj je tu bil pomemben izvor dohodka tudi za državo. Kmetje so bili doma, v svojem domačem okolju so izdelovali različne pletarske izdelke. Starši so znanje prenašali na otroke, nove generacije so podedovale znanje od staršev. Ljudje so koristno izrabili 'pasivno' zimsko obdobje in delali koristne izdelke, ki so jih potrebovali pri delu na kmetiji. Skladno s tem so v 2. polovici 19. stoletja v A-O monarhiji ustanovljali šole in dodatno spodbudili izdelavo rokodelskih izdelkov na višji kakovostni ravni ter dosegali konkurenčnost v širšem okolju.

Tudi v Sloveniji smo imeli podobno rokodelsko smer na tehnični šoli v Ljubljani (na Aškerčevi ulici). Šola je imela oddelek za pletarje in lončarje. V letu 1908 je bila ustanovljena pletarska šola v Radovljici, ki je s poklicnimi pletarji zalagala celo slovensko ozemlje. Še ena zanimivost je vredna omembe: Avstro-Ogrska monarhija je imela organizirane mobilne pletarske šole po vsem ozemlju. To je pozneje posnemala tudi novonastala država Jugoslavija, v tem času so še vedno ohranili in razvijali mobilno rokodelsko izobraževanje.

Omembe vredne so tudi zanimivosti, npr. Peter Kozler, lastnik tovarne Union in izdelovalec prvega

zemljevida slovenskih dežel, je imel tudi nasad vrbovega šibja na ljubljanskem barju. Leta 1935 je sodeloval v Solunu na razstavi pletarskega materiala in dobil 1. nagrado za najbolj kakovosten material za pletenje.

Pletarska in druge rokodelske dejavnosti so bile zelo prisotne še med obema svetovnjima vojnama. Imeli smo kakovosten strokovni pletarski kader, tako kakor kot tudi klekljarski. Med slednjimi je bilo pri nas veliko potomcev Čehov. Kmalu po 2. svet. vojni se je še kratek čas negovala ta rokodelska smer, sledilo se je tradiciji, potem pa je vse počasi izginilo, dobilo je prizvok zaostalosti. Pomembna je bila npr. tudi pletarska šola v Cirkulanah. Tam so imeli tudi primerno učbeniško gradivo, tako kot ga je pripravil ljubiteljski pletar gospod Iztok Urbanija, ki je v nadaljevanju seminarja praktično predstavil pletarstvo in prikazal sistematičen zapis v njegovem učbeniku. Zgled za pripravo učbenika – delovnega zvezka (na fotografiji) je našel na Češkem.

Prof. Bogataj je podal še veliko primerov iz polpretekle zgodovine, nekaj tudi iz sedanjosti rokodelstva na Slovenskem. Omenil je tudi kraje, v katerih so obstajale in kjer so ponekod še danes specializirane šole za posamezne rokodelske dejavnosti. Pokazal nam je tudi različne logotipe rokodelskih smeri.

Pletarstvo je treba povezati z našim naravnim okoljem

Pokrajina na našem podeželju se zelo zarašča, povsod je veliko samoniklih grmovnic in drevja, ki so odličen vir kakovostnega materiala za rokodelstvo, zlasti pletarstvo (enoletno vrbovo in drugo šibje), le posodobiti bi veljalo tehnološki vidik pridobivanja surovine in njene obdelave ter umestitvi le-te v sodobno življenje.

In kdo naj bi to v sodobnem času počel?

Mladi, ki jih je treba navdušiti in jih usmerjati. Najprej pa morajo ti mladi spoznati svojo dediščino, tradicionalne obrti svojih prednikov in pomen tega za takratno in sedanje življenje, šele potem bodo lahko postali dejavni in bodo ustvarjali in razvijali dejavnost.

Žal pa smo priče razvoja v nasprotno smer. Znamka domače obrti, nekoč je bil to mali konjiček in 'DOM' (gre za izdelke domače in umetniške obrti), je po letu 1990 opuščena in šla v pozabo. Vedno več je bilo uvoza rokodelskih in drugih izdelkov iz balkanskega okolja. Ko je 'DOM' praznoval obletnico, so organizatorji s težavo našli izdelke s tega področja za razstavne primere.

Mnogo izdelkov etnografskih izdelkov danes najdemo v Slovenskem etnološkem muzeju.

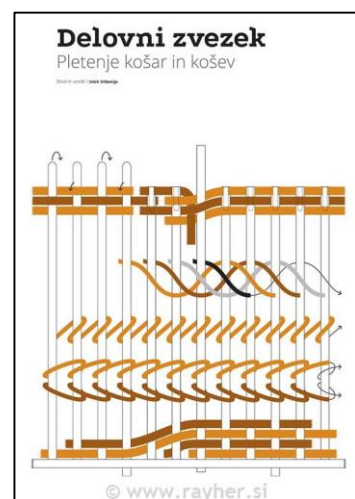
V teh izdelkih je uskladiščenega ogromno znanja, ki bi ga veljalo uporabiti v sodobnem času

Ljudje, ki so jih izdelovali, so morali upoštevati naravo, uporabiti (izdelati) pravo orodje, razviti pravi način izdelave izdelka, da je bil uporaben in obstojen. V današnjem času za obnovitev teh dejavnosti tudi sredstev ne manjka, saj so na razpolago v EU.

Spoznavamo in preizkusimo se v pletarstvu

V drugem delu smo bili deležni izjemno zanimivega in za razum in dušo bogatega ustvarjalnega dela, ki ga je uprizoril in nas v dejavnost vključil izjemen in navdušen pletar gospod Iztok Urbanija. G. Urbanija je ljubiteljski pletar, toda izjemno tenkočuten in tudi več posredovanja znanja in prenašanja potrebnih veščin na druge, ki se še na tem področju niso preizkusili. Tako kot pri pripravi učbenika za pletarsko dejavnost, ki ga je pripravil zelo sistematično, je ta princip pokazal tudi v delavnici.

Predstavil nam je različno drevje, ki je najbolj primerno za izdelavo pletarskih izdelkov, kdaj in kako ga je najprimerneje nabirati v naravi, kako ga hraniti oz. skladiščiti in ga dolgoročno in kratkoročno pripraviti za pletenje. Predstavil je tudi razloge, zakaj je vse to potrebno. Zelo dobro je znal utemeljiti svoje početje, kar nas je prepričalo, kako dobro pozna naravo, s katero živi, kako natančno pozna naravni življenjski cikel in pogoje, v katerih drevje in šibje rase. Tudi mi smo

Delovni zvezek Pletenje košar in košev, avtor Iztok Urbanija

spoznavali različne pletarske materiale in si po sistematičnem postopku pridobivali veččine izbranega pletarskega izdelka. Spoznali smo, zakaj je treba znati ločevati šibje in drevje v naravi, ko ga nabiramo za naše pletarske potrebe, po čem lahko ločimo kakovostno od neuporabnega, kako to drevje in šibje lahko spoznamo po zunanjih znakih. Lep primer za ločevanje je npr. barva; preveč zeleno lubje kaže na prehitro rast določenega drevja in to ni tako primerno za uporabo kot pa sivo in rjavo lubje itn.

Spoznavali smo in se preizkusili pri izdelavi palčnikov in stojk za košare ter pri pripravi in obdelavi viter za pletenje (fotografije nam pokažejo srčiko te dejavnosti).

V veliko veselje nam je bilo tudi to, da je vsaka udeleženka seminarja sama (ob usmeritvah in svetovanju g. Urbanije) spletla po en pehar, ki ga je lahko odnesla s seboj domov.

Dogajanje na seminarju je spremljala gospa Bojana Dorič iz uredniškega odbora Moravških novic. Gospa Dovč in ga. Marija Urbanija, ga. Pavla Lebar in ga. Nataša Lončar so bile obenem usmerjevalke učiteljicam v sklepnem delu seminarja, ko smo se preizkušale v izdelovanju pletarskega izdelka. Vsaka je več ali manj samostojno izdelala pehar. Kakšno veselje in navdušenje! Uspeli smo!

Omembe in vse zahvale je vredno omeniti prijaznemu pozdravu predsednika društva Tuštanj, gospoda Francija Cerarja. Deležni smo bili tudi njihove postrežbe z malico ter povabila na njihovo veliko majsko druženje na Tuštanju.

V imenu vseh udeleženk iskrena hvala njemu, dr. Bogataju in g. Urbaniji z ekipo ter organizatorju seminarja, Društvu katoliških pedagogov Slovenije.

Dragica Motik

Priloga:
Fotografije